

VIRGINIA WOOLF

(1882-1941)

Virginia Stephen získala vzdělání doma, kde měla k dispozici obrovskou otcovu knihovnu. V mládí a rané dospělosti jí způsobila těžká traumata smrt matky, nevlastní sestry, bratra a otce. Možná, že tyto události byly příčinou její opakující se psychické choroby projevující se těžkými depresemi. Po smrti otce v roce 1904 se spolu se sestrou Vanessa Bell odstěhovala do londýnské čtvrti Bloomsbury, kde se jejich dům stal místem setkání „skupiny z Bloomsbury“ (the Bloomsbury Group). Tady se setkala s řadou vůdčích intelektuálních osobností své doby: Clivem Bellem, Lyttonem Stracheyem, Leonardem Woolfem, Johnem Maynardem Keynesem, E. M. Forsterem. V roce 1912 se provdala za spisovatele Leonarda Woolfa a v roce 1917 s ním založila nakladatelství Hogarth Press, kde mimo jiné začal poprvé publikovat T. S. Eliot, vyšly zde první překlady Freuda, a také práce Virginie Woolf samotné. V roce 1941 si Virginia Woolf při novém krutém útoku psychické choroby vzala život.

Woolf proslula jako romanopiska a esejistka. V beletristické tvorbě zkoumala především možnosti techniky „proudu vědomí“ a impresionistického uplatnění barev a světla. Mezi její nejznámější práce patří *Noc a den* (Night and Day; 1919), *Jakubův pokoj* (Jacob's Room; 1922), *Paní Dallowayová* (Mrs. Dalloway; 1925), *K majáku* (To the Lighthouse; 1927), *Orlando* (1928), *Vlny* (The Waves; 1931), *Vlastní pokoj* (A Room of One's Own; 1929) a jeho radikálnější volné pokračování *Tři guineje* (Three Guineas; 1938).

V úryvku z *Vlastního pokoje*, který zde prezentujeme, Woolf na fiktivním příběhu rozvádí argument, že aby mohly ženy plně rozvíjet své tvořivé schopnosti, nutně potřebují ekonomickou samostatnost a „vlastní pokoj“, prostor, v němž budou moci pracovat bez vyrušování povinnostmi danými jejich společenskou ženskou rolí.

Můžete asi namítnout, že jste mě požádaly, abych mluvila o ženách a beletrii – co to má společného s vlastním pokojem? Pokusím se to vysvětlit. Když jste mě požádaly, abych hovořila o ženách a beletrii, sedla jsem si na břehu řeky a začala přemýšlet o tom, co ta slova znamenají. Mohou prostě znamenat pár poznámek o Fanny Burney; pár dalších o Jane Austen; počtu sestrám Brontë a obrázek haworthské fary pod sněhem; možná pár vtipných poznámek o slečně Mitford; uctívou narážku na George Eliot; odkaz k paní Gaskell – a bude to. Avšak při bližším ohledání už se ta slova nezdála tak jednoduchá. Titul „ženy a beletrie“ by mohl také znamenat, jak jste to možná myslely vy, „ženy a jaké jsou“ nebo by to mohlo znamenat „ženy a beletrie, kterou píší“; nebo by to mohlo znamenat „ženy a beletrie napsaná o nich“; nebo by to mohlo znamenat, že všechny tři jsou nějak nerozlučně promíšeny a chcete, abych o nich popřemýšlela z tohoto pohledu. Avšak když jsem začala o námětu uvažovat tímto posledním způsobem, který mi připadal nejzajímavější, brzy jsem pochopila, že má jednu osudnou nevýhodu. Nikdy bych nebyla schopna dospět k nějakému závěru. Nikdy bych nebyla schopna naplnit to, co je podle mého názoru první povinností přednášejícího – podat vám po hodinovém proslovu trest čistě pravdy, kterou byste si schovaly mezi stránky svých poznámkových bloků a navždy ji pak uchovály doma na krbové římse. Jediné, co jsem mohla udělat, je nabídnout vám názor na méně důležitou otázku – že totiž žena musí mít peníze a vlastní pokoj, když má psát beletrii; a to, jak uvidíte, zanechává velký problém pravdivé povahy ženy a pravdivé povahy beletrie nevyřešený. Vyhnula jsem se povinnosti dojít k závěru na tuto otázku – „ženy a beletrie“ zůstávají z mého hlediska nevyřešeným problémem. Ale abych vám to trochu vynahradiła, udělám, co budu moci, abych ukázala, jak jsem došla k tomuto názoru o pokoji a penězích. Ve vaší přítomnosti odhalím co nejplněji a nejsvobodněji duševní pochod, který mě dovedl k této myšlence. Možná když poukážu na myšlenky a předsudky, které se skrývají za tímto tvrzením, zjistíte, že mají nějaký vztah k ženám a nějaký vztah k beletrii. V každém případě, když je téma vysoce kontroverzní – a to je jakákoli otázka týkající se pohlaví –, člověk ne-

může doufat, že řekne pravdu. Může pouze ukázat, jak se ke svému názoru dobral. Může pouze poskytnout svému publiku příležitost, aby si při sledování omezení, předpokladů a osobních zvláštností řečníka učinilo své vlastní závěry. Fikce v tomto případě obsáhne více pravdy než fakta. Navrhuji tudíž, že využiji veškeré svobody a volnosti spisovatelky, abych vám vypověděla příběh těch dvou dní, které předcházely mému příchodu sem – jak jsem se skloněna pod tíží tématu, které jste mi naložily na bedra, nad ním zamýšlela a nějak je zařadila do svého každodenního života. Ani nemusím říkat, že to, co se chystám vyličit, neexistuje; Oxbridge je vymyšlený, rovněž tak Fernham; „Já“ je pouze příhodným označením někoho, kdo ve skutečnosti nemá žádnou tělesnou formu. Z mých rtů budou splývat lži, ale možná se do nich přimísí troška pravdy; je na vás, abyste hledaly tuto pravdu a rozhodly, zda nějakou její část stojí za to si uchovat. Pokud ne, hodíte to samozřejmě celé do koše a zapomenete na to.

[...]

Nyní, pokud vás mohu požádat, abyste mě následovaly, jsme na jiném místě. Listí stále ještě padá, ale nyní v Londýně, ne v Oxbridgi; a musím vás požádat, abyste si představily pokoj, stejný jako tisíce jiných, s oknem s vyhlídkou přes klobouky lidí, dodávky a automobily na jiná okna, a na stole v tom pokoji prázdný papír nadepsaný velkými písmeny ŽENY A BELETRIE, ale dál nic. Po obědě a večeři v Oxbridgi naneštěstí nevyhnutelně musela následovat návštěva Britského muzea. Člověk musí od všech těchto dojmů oddělit osobní a náhodné a docílit tak čiré tekutiny, esenciálního oleje pravdy. Neboť návštěva Oxbridge, oběd a večeře daly podnět k celé řadě otázek. Proč muži pijí víno a ženy vodu? Proč je jedno pohlaví tak bohaté a druhé tak chudé? Jaký účinek má chudoba na beletrii? Jakých podmínek je zapotřebí k tvorbě uměleckých děl? – nabízely se tisíce otázek najednou. Ale člověk potřeboval odpovědi, ne otázky; a odpověď bylo možno získat pouze poradou s učenými a nepředpojatými lidmi, kteří se oprostili od slovních potyček a zmatku těla a vývody svých úvah a výzkumu vydali v knihách, jež lze najít v Britském muzeu. Pokud pravdu nenajdete na policích Britského muzea, pak, tázala jsem se sama sebe a vzala do ruky zápisník a tužku, kde je pravda?

Takto vybavena, s důvěrou a zvědavostí, jsem se vydala hledat pravdu. Ten den, třebaže přímo nepršelo, bylo ošklivo a ulice v okolí Muzea byly samý otevřený sklep, do nichž se sypalo uhlí z pytlů; čtyřkolé drožky zastavovaly a vykládaly na chodníky krabice obsahující nejspíš veškeré šatstvo ně-

jaké švýcarské či italské rodiny domáhající se štěstí či útočiště nebo nějaké jiné žádané komodity, již lze v zimě najít v penzionech Bloomsbury. S vybavením své dílny na trakařích rázovali ulicemi jako obvykle ochraptlí muži. Někteří pokřikovali, jiní zpívali. Londýn vypadal jako jedna velká dílna. Londýn připomínal stroj. Všechny nás to na tomto nepozoruhodném základě strkalo sem a tam, abychom vytvářeli jakýsi vzor. Britské muzeum bylo dalším oddělením té továrny. Létací dveře se otevřely a člověk stál pod obrovskou kupolí, jako by se stal myšlenkou v ohromné plešaté hlavě, kterou tak skvěle rámuje čelenka slavných jmen. Člověk přešel k pultu, vzal si objednávkový lístek, otevřel jeden svazek katalogu a ..... – těch pět teček tedy označuje pět oddělených minut ohromení, údivu a zmatku. Máte ponětí, kolik knih o ženách se napíše jen během jednoho roku? Máte ponětí, kolik jich napíše muži? Jste si vědomy toho, že jste možná nejprobíranějším živočichem na světě? Zavítala jsem sem s poznámkovým blokem a tužkou s úmyslem strávit dopoledne čtením a předpokládajíc, že na konci toho dopoledne bude ta pravda přenesena do mého zápisníku. Ale na to, abych tohle všechno zvládla, bych musela být stádem slonů či celou snůškou pavouků, vybavila jsem si ve svém zoufalství zvířata, která údajně žijí nejděle a v druhém případě mají zmnožené oči. Potřebovala bych ocelové pařáty a mosazný zobák, abych se vůbec prodrala slupkou. Jak se mi může kdy podařit najít tresť pravdy uloženou v těch hromadách papíru? S touto otázkou jsem začala bezvýchodně zrakem přelétat ten dlouhý seznam titulů. Už jména knih mi nabízela náměty k přemýšlení. Rozdílná pohlaví a jejich povaha nejspíš přitahují lékaře a biology; ale překvapivá a těžko vysvětlitelná byla skutečnost, že druhé pohlaví – tedy žena – také přitahuje příjemné esejisty, šikovné romanopisce, mladé absolventy univerzit, muže, kteří nic nevystudovali, muže, kteří nemají žádnou zjevnou kvalifikaci krom toho, že nejsou ženami. Některé z těch knih byly na první pohled povrchní a nejspíše vtipné, ale na druhé straně mnohé byly vážné a prorocké, mravoučné a káravé. Už pouhé čtení titulů naznačovalo nesčetné učitele, bezpočet kněží, kteří vystupovali na stupínky a na kazatelny a řečnili a řečnili na toto téma, hojně překračující jednu hodinu, jež se obvykle věnuje tomuto typu projevu. Byl to velice zvláštní jev; a očividně – zde jsem pátrala pod písmenem M – výlučně zastoupený mužským pohlavím. Ženy nepiší knihy o mužích – což je skutečnost, kterou jsem přivítala s úlevou, neboť kdybych nejdříve měla přečíst vše, co muži napsali o ženách, a potom vše, co ženy napsaly o mužích, aloe, která kvete jednou za sto let by vykvetla dvakrát, než

bych začala vůbec psát. Takže jsem si zcela namátkou vybrala nějakých dvanáct svazků, vyplněné lístky jsem položila na drátěný podnos a čekala u svého stolku jako další hledači esenciálního oleje pravdy.

Jakou příčinu tedy může mít tato zvláštní nerovnováha, přemítala jsem a kreslila si při tom hvězdičky na objednacích lístky, jež poskytuje britský daňový poplatník ke zcela jinému účelu. Proč jsou ženy, soudě podle tohoto katalogu, mnohem zajímavější pro muže než muži pro ženy? Připadalo mi to jako velice zvláštní skutečnost a v duchu jsem si začala malovat životy mužů, kteří tráví svůj čas psaním knih o ženách; ať už byli staří či mladí, ženatí nebo svobodní, s červenými nosy nebo s hrbem na zádech – nicméně je docela lichotivé cítit se předmětem takové pozornosti, pokud jejími původci nejsou pouze mrzáci a nemocní – tak jsem uvažovala, až všechny tyto lehkovážné myšlenky zarazila lavina knih, které přistály na stolku přede mnou. A nyní začaly mé obtíže. Student, v němž v Oxbridgi pěstovali dovednosti potřebné k výzkumu, má nepochybně nějakou metodu, s jejíž pomocí převede svou otázku kolem všech rozptýlení, až dospěje ke své odpovědi, stejně tak jako ovce dospěje do ovčína. Cítila jsem s jistotou, že například student vedle mě, který pilně cosi opisoval z vědecké příručky, vytahuje ryzí valounky esenciální rudy každých deset minut nebo tak nějak. Naznačovalo to jeho spokojené brumlání. Ale pokud člověk naneštěstí neabsolvoval žádné studium na univerzitě, otázka, místo aby pěkně zůstávala u jeho pera, létá jako poplašené hejno zmateně sem a tam, pronásledována celou smečkou honících psů. Profesori, učitelé, sociologové, kněží, romanopisci, esejisté, novináři, muži, kteří neměli žádnou kvalifikaci krom toho, že nebyli ženami, honili mou jednoduchou a jedinou otázku – Proč jsou některé ženy chudé? – až se z ní stalo padesát otázek; až těch padesát otázek freneticky naskákalo do hlavního proudu a nechalo se unést. Každá stránka v mém zápisníku byla počmáraná poznámkami. Abych vám předvedla, v jakém duševním rozpoložení jsem se nacházela, přečtu vám jich pár a vysvětlím, že stránka měla docela prostý nadpis ŽENY A CHUDOBA tiskacími písmeny; ale následovalo cosi jako:

Stav ve středověku

Zvyky na ostrovech Fidži

Uctívání jako bohyně

Slabší v mravním smyslu než

Idealismus

Větší svědomitost

Ostrované Jižních moří, věk dospívání

Přitažlivost

Nabízené jako oběti

Malá velikost mozku

Hlubší podvědomí

Méně ochlupení na těle

Duševní, mravní a fyzická méněcennost

Láska k dětem

Delší život

Slabší svalstvo

Síla náklonnosti

Marnivost

Vyšší vzdělání

Shakespearův názor na

Názor lorda Birkenheada

Názor děkana Ingeho

Názor La Bruyèra

Názor doktora Johnsona

Názor pana Oscara Browninga...

Zde jsem se nadechla a dodala, už vlastně na okraj. Proč Samuel Butler tvrdí: „Moudří muži nikdy neříkají, co si myslí o ženách“? Moudří muži zcela zjevně neříkají ani nic jiného. Ale, pokračovala jsem, když jsem se pohodlně opřela a zadávala na tu obrovskou kupoli, v níž jsem byla jednou, ale nyní poněkud vyčerpanou myšlenkou, nešťastné je to, že moudří muži si nikdy o ženách nemyslí totéž. Pope tvrdí:

Většina žen nemá žádný charakter.

La Bruyère prohlašuje:

Les femmes sont extrêmes, elles sont meilleures ou pires que les hommes –,* což svědčí o naprostém protimlúvu u dvou bystrých pozorovatelů, kteří žili ve stejné době. Jsou ženy schopny vzdělání, nebo ne? Napoleon se domníval, že ne. Dr. Johnson si myslel opak.¹

* Ženy představují extrémy, jsou buď lepší nebo horší než muži. (Pozn. překl.)

¹ „Muži vědí, že ženy mají nad nimi vrch, a proto si vybírají ty nejslabší nebo nejméně vzdělané. Kdyby si to nemysleli, nikdy by se nemohli bát, že ženy budou vědět stejně jako oni.“

Mají duši, nebo nemají? Někteří divoši říkají, že žádnou nemají. Jiní naopak tvrdí, že ženy jsou napůl božské a kvůli tomu je uctívají.²

Někteří mudrci mají za to, že ženy mají povrchnější myšlení; jiní, že mají hlubší vědomí. Goethe je ctil; Mussolini jimi opovrhuje. Kamkoli se člověk podíval, přemýšleli muži o ženách a přemýšleli různě. Řekla jsem si, že není možné se v tom jaksepatri vyznat, a se závistí jsem pohlédla na souseda, který vytvářel úhledné poznámky, často označené a nebo b či c, zatímco můj zápisník se hemžil nepřehlednou čmáranicí protichůdných chvatných poznámek. Bylo to skličující, matoucí a ponižující. Pravda mi unikala mezi prsty. Každá její kapka.

Nemůžu přece jít domů, říkala jsem si, a přidat jakožto vážný příspěvek ke studiu o ženách a beletrii to, že ženy mají na těle méně chlupů, že věk dospívání u ostrovanek v Jižních mořích je devět let – nebo snad devadesát? – i rukopis už byl těžko čitelný z toho rozrušení. Byla to ostuda nemít nic pádnějšího či úctyhodnějšího po práci, která zabrala celé dopoledne. Pokud se nemohu dobrat pravdy o Ž (pro stručnost jsem ji musela začít takhle nazývat) v minulosti, proč se trápit kvůli Ž v budoucnosti? Připadalo mi jako čistá ztráta času, ptát se na názor všech těch pánů, kteří se specializují na ženu a její působení na cokoli – politiku, děti, platy, morálku –, jakkoli četní a učení mohou být. Člověk stejně tak může nechat jejich knihy zavřené.

Zatímco jsem takhle přemítala, v té ochablosti a zoufalství jsem si nevědomě kreslila obrázek, a přitom jsem měla, jako můj soused, psát závěr. Kreslila jsem tvář a postavu. Byla to tvář a postava profesora von X, který se zabýval psaním svého monumentálního díla zvaného *Duševní, morální a fyzická méněcennost ženského pohlaví*. Na mém obrázku to nebyl muž přitažlivý pro ženy. Byl podsaditý, měl velkou čelist, a aby se to vyrovnalo, měl velmi malé oči; ve tváři byl velmi brunátný. Jeho výraz napovídal, že pracuje pod vlivem jakési emoce, která ho nutí zabodávat pero do papíru, jako by tím psaním zabíjel nějaký škodlivý hmyz, ale dokonce ani tehdy, když ho zabil, nebyl spokojen a musel ho zabíjet znovu a znovu; a přesto

... Abychom slabšímu pohlaví učinili zadosť, bude, myslím, upřímné přiznat, že mi v následujícím hovoru řekl, že to myslel naprosto vážně." – BOSWELL, *Deník z cesty na Hebridy*.

² „Starí Germáni věřili, že na ženách je cosi svatého, a podle toho se jich také chodili ptát jako orákul." – FRAZER, *Zlatá ratolest*.

v něm stále ještě zůstával jakýsi důvod k hněvu a podráždění. Že by v tom byla jeho žena, tázala jsem se při pohledu na svůj obrázek. Byla snad zamilovaná do důstojníka kavalerie? Byl ten důstojník kavalerie štíhlý a elegantní a oblečen v astrachánu? Nebo se mu snad, abychom použili freudovské teorie, v kolébce vysmála nějaká hezká dívka? Neboť ani v kolébce, pomyslela jsem si, nemohl být profesor přitažlivým dítětem. Ať už byl ten důvod jakýkoli, profesor na mém obrázku vyšel velice rozzlobený a ošklivý, jak psal tu svou ohromnou knihu o duševní, morální a fyzické méněcennosti žen. Kreslení obrázků byl takový nečinorodý způsob, jak završit neplodné pracovní dopoledne. Ale právě v nečinnosti, ve snění často vyplyne pravda na povrch. Velice jednoduchá psychologická úvaha, kterou nelze poctit názvem psychoanalýza, mi při pohledu do zápisníku vyjevila, že ta skica rozzlobeného profesora byla načrtnuta ve zlosti. Zlost se zmocnila mé tužky, zatímco jsem snila. Ale kde se ta zlost vzala? Zájem, zmatek, pobavení, nuda – všechny tyto emoce jsem mohla vystopovat a pojmenovat, jak během dopoledne střídaly jedna druhou. Že by zlost, ta černá zmiňuje, číhala mezi nimi? Ano, odpovídal mi obrázek, přesně tak. Neomylně mě odkazoval k jedné knize, k té jedné větě, jež vzburcovala démona. Bylo to profesovo tvrzení o duševní, morální a fyzické méněcennosti žen. Srdce mi poskočilo. Tváře se mi rozhořely. Rozpálila jsem se zlostí. Na tom, byť to bylo pošetilé, nebylo nic obzvláště podivuhodného. Člověk nemá rád, když se mu říká, že je od přírody horší než nějaký nepodstatný muž – podívala jsem se na toho studenta vedle sebe –, který funěl, měl na sobě konfekční vázanku a posledních čtrnáct dní se neholil. Člověk má v sobě jistou pošetilou marňivost. Je to pouze v lidské přirozenosti, říkala jsem si a začala jsem přes tvář rozzlobeného profesora kreslit hvězdičky a kruhy, až vypadal jako hořící keř nebo planoucí kometa – v každém případě zjev bez lidské podoby či významu. Profesor teď nebyl víc než hořící otýpka na vršku Hampstead Heath. Brzy jsem si vysvětlila svou vlastní zlost a skoncovala s ní; avšak zvědavost přetrvávala. Jak vysvětlit zlost profesorů? Proč se vztekají? Neboť když došlo na analýzu dojmu, který zanechávaly tyto knihy, vždycky v nich byl prvek zápalu. A tento zápal na sebe bral různé formy: projevoval se v satirě, v emocionálním přístupu, ve zvědavosti, v odsudcích. Ale byl tam ještě jiný často přítomný prvek, který nebylo možno okamžitě určit. Já jsem ho nazvala zlostí. Byla to však zlost, která se skrývala a mísila se s všemožnými dalšími emocemi. Pokud bychom měli usuzovat z podivných účinků, byla to zlost složitá a zastřená, ne zlost jednoduchá a otevřená.

Ať už byla příčina jakákoli, všechny tyto knihy, říkála jsem si, když jsem obhlížela hromádku na stole, jsou pro mé účely bezcenné. Byly bezcenné i z vědeckého hlediska, tedy přestože v sobě skrývaly mnoho poučení, zájmu, nudy a velice prapodivných zvyků ostrovanů na Fidži. Byly napsány v rudém světle emoce, a ne v bílém světle pravdy. Je třeba je tedy vrátit a nechat přemístit zpět do jejich jednotlivých komůrek v tom ohromném úlu. Jediné, co jsem si odnášela z práce toho dopoledne, byla přítomnost zlosti. Ti profesori – hodila jsem je do jednoho pytle – měli zlost. Ale proč, ptala jsem se, když jsem vrátila ty knihy, proč, opakovala jsem si, když jsem stála pod sloupovím mezi holuby a prehistorickými kanoemi, proč měli zlost? A s touto otázkou jsem se odebrala na oběd. Jaká je skutečná povaha toho, co prozatím nazývám jejich zlostí? ptala jsem se. To byla hádanka, která mi měla vydržet na celou dobu, než člověka obslouží v malé restauraci poblíž Britského muzea. Nějaký předchozí strážník tu na židli zanechal polední vydání večerníku, a zatímco jsem čekala na obsluhu, začala jsem si nečinně pročítat titulky. Stužka velikých písmen vedla přes celou stránku. Někdo dobyl velkého úspěchu v Jižní Africe. Menší stužky oznamovaly, že sir Austen Chamberlain je v Ženevě. V jakémsi sklepe byla nalezena řeznická sekyra se zbytky lidských vlasů. Soudce u rozvodového soudu komentoval nestoudnost žen. Po novinách pak byly roztroušeny další zprávy. Nějakou filmovou herečku spustili z vrcholku jakési hory v Kalifornii a nechali ji viset ve vzduchu. Pokud jde o počasí, bude mlhavo. Ani nejnáhodnější návštěvník této planety, pomyslela jsem si, který by vzal do ruky tyhle noviny, by si nemohl nepovšimnout, byť z této tříště informací, že v Anglii vládne patriarchální systém. Každý, kdo je při smyslech, nemůže nezpozorovat nadvládu profesora. Jemu patří moc a peníze a vliv. On vlastní noviny, je jejich vydavatelem a redaktorem. On je ministrem zahraničí a soudcem. On hraje kriket; vlastní závodní koně a jachty. On je ředitelem společnosti, která vyplácí svým akcionářům dvě stě procent. On popouští miliony na dobročinné účely a školy, kterými vládne on sám. On nechává tu filmovou herečku viset ve vzduchu. On rozhodne, zda ty vlasy na řeznické sekyře jsou lidské; a on odsoudí, či osvobodí vraha a pověsí ho, či ho pustí na svobodu. S výjimkou té mlhy, zdá se, ovládá vše. A přesto má zlost. Věděla jsem, že má zlost právě proto. Když jsem četla, co napsal o ženách, nemyslela jsem na to, co říká, ale na něj. Když někdo argumentuje nestranně, myslí pouze na to, co chce říci, a čtenář pak musí také myslet na to, co chtěl říci. Kdyby byl psal o ženách nestranně, použil nevyvratitel-

né důkazy, aby své tvrzení podpořil, a neukázal ani stopu po přání, aby výsledek byl spíše takový, než onaký, člověk by také nedostal zlost. Byl by to přijal, stejně jako přijímá skutečnost, že hrášek je zelený nebo kanárek žlutý. Nechtě tomu tak je, byla bych řekla. Ale dostala jsem zlost, protože on měl zlost. A přece se zdálo absurdní, říkála jsem si, když jsem obracela stránky večerníku, že by muž se vši touhle mocí měl zlost. Nebo snad zlost, přemítala jsem, nějak bezprostředně souvisí s mocí? Například bohatí mají často zlost, protože podezírají chudé, že se chtějí zmocnit jejich bohatství. Profesori neboli patriarchové, jak by bylo možná přesnější je nazývat, by mohli mít zlost zčásti ze stejného důvodu, ale zčásti také z důvodu, který je méně zřetelný. Možná že vůbec neměli zlost, často byli dokonce plni obdivu, oddanosti a příkladného chování v soukromých vztazích. Možná když ten profesor poněkud příliš důrazně trval na méněcennosti žen, neměl na mysli ani tolik jejich méněcennost, jako svou vlastní nadřazenost. Spíš tu nadřazenost ochraňoval tak vášnivě a s přehnaným důrazem, neboť pro něj byla pokladem převzácné ceny. Pro obě pohlaví – a sledovala jsem je, jak se prodírají davy po chodnicích – je život svízelný a namáhavý, je to věčný boj. Vyžaduje olbřímí odvahu a sílu. A možná víc než co jiného – protože jsme takové iluzorní bytosti – vyžaduje sebedůvěru. Bez sebedůvěry jsme jako miminka v kolébce. A jak můžeme získat tuto nezměřitelnou vlastnost, která je přesto tak nedocenitelná, nejrychleji? Tím, že se člověk domnívá, že jiní lidé jsou horší než on. Pocitem, že člověk má v sobě jakousi vrozenou nadřazenost – může to být bohatství, postavení, rovný nos, nebo portrét dědečka od Romneyho, neboť žalostné prostředky lidské představitosti neznají mezí –, nad jinými lidmi. Z toho tedy plyne, jak ohromně důležitý je pro patriarchu, který musí dobývat, který musí vládnout, pocit, že velké množství lidí, vlastně polovina lidského plemene, je od přírody horší než on. Musí to vskutku být jeden z hlavních zdrojů jeho moci. Ale obrátím nyní světlo tohoto postřehu ke skutečnému životu, řekla jsem si. Pomáhá to, když si vysvětlujeme některé z těch psychologických hádanek, které pozorujeme na okraji každodenního života? Vysvětluje to můj údiv onehdy, kdy pan Z, ten nejlidštější, nejskromnější z mužů vzal do ruky nějakou knihu od Rebecky West, přečetl si z ní pasáž a vykřikl: „Ta nehorázná feministka tvrdí, že muži jsou snobové!“ Ten výkřik, který mě překvapil – neboť proč je slečna West nehorázná feministka kvůli tomu, že učiní možná pravdivou, byť nelichotivou poznámku o druhém pohlaví? –, nebyl pouhým výkřikem uražené ješitnosti; byl to protest proti jakémusi rušivě-

mu zásahu proti jeho schopnosti věřit v sebe sama. Po všechna ta staletí ženy sloužily jako zrcadla mající tu kouzelnou a sladkou schopnost odrážet postavu muže v dvojnásobné velikosti. Bez této schopnosti by patrně země byla dosud pouhým močálem a džunglí. Sláva všech našich válek by byla neznáma. Pořád bychom ještě vyškrabávali obrysy lovné zvěře na kosti ze skopového a vyměňovali křemínky za ovčí kůže či jakékoli prostinké ozdoby, jichž by se nám právě zachtělo. Supermani a „prsty osudu“ by nikdy neexistovali. Car ani císař by nikdy nebyli nosili korunu, ani by o ni nepřišli. Nehledě na další použití zrcadel v civilizovaných společnostech, jsou naprosto nezbytná pro veškeré násilné a hrdinské činy. Proto Napoleon a Mussolini tak důrazně trvají na méněcennosti žen, neboť kdyby nebyly méněcenné, přestaly by zvětšovat. To také zčásti vysvětluje, proč jsou ženy pro muže často nezbytné. A také to vysvětluje, proč muže zneklidňuje, když je žena kritizuje; jak těžko jim může říci: tahle kniha je špatná, tenhle obraz je nanicovatý nebo něco podobného, aniž by způsobila mnohem větší dotčenost a vzbudila daleko silnější hněv než muž, který by vyřkl stejnou kritiku. Neboť když žena začne říkat pravdu, postava muže v zrcadle se scvrkne, jeho vybavení pro život se zmenší. Jak má pak dál vyjadřovat své soudy, civilizovat domorodé obyvatelstvo, vytvářet zákony, psát knihy, účastnit se formálních večírků, kde pronáší proslovy, když se u snídaně a u oběda nemůže vidět alespoň v dvojnásobné velikosti? Tak jsem přemítala, drobila chléb a míchala kávu a čas od času pohlédla na lidi na ulici. Ten odraz v zrcadle má převelikou důležitost, protože podporuje vitálnost, stimuluje nervovou soustavu. Když tohle muži vezmete, může i umřít, jako když člověku závislému na droze vezmou kokain. Polovina lidí na chodníku, říkala jsem si, jak jsem vyhlížela z okna, kráčí do práce pod dojmem této iluze. Ráno si v jejich příjemných paprscích nasadí klobouky a obléknou kabáty. Začínají den se sebedůvěrou, obrnění, s vírou, že jejich přítomnost na čajovém dýchánku slečny Smith je přímo žádoucí. Když vcházejí do místnosti, říkají si, že jsou nadřazení polovině lidí uvnitř, a právě proto mluví se směsicí sebedůvěry a sebejistoty, která má takový hluboký dosah na veřejný život a vede k tak kuriózním poznámkám na okraji soukromého uvažování.

Ale tyto příspěvky k nebezpečnému a fascinujícímu tématu psychologie opačného pohlaví, které doufám budete zkoumat, až budete mít vlastních pět set liber ročně, přerušila nutnost zaplatit účet. Činil pět šilinků devět pencí. Dala jsem číšníkovi desetišilinkovou bankovku a on odešel pro drob-

né. V peněžence jsem měla ještě jednu desetišilinkovou bankovku. Všimla jsem si toho, protože to je něco, co mi dosud bere dech – schopnost mé peněženky automaticky plodit desetišilinkové bankovky. Otevřu ji a jsou tam. Společnost mi dává kuře a kávu, nocleh a ubytování výměnou za určitý počet těch papírků, které mi odkázala teta pouze z toho důvodu, že máme stejné jméno.

Musím vám vysvětlit, že moje teta, Mary Beton, zemřela v důsledku pádu z koně, když si vyjela na projížďku v Bombaji. Zpráva o mém dědictví se ke mně dostala jednou večer, někdy tou dobou, kdy bylo uzákoněno ženské hlasovací právo. Dopis od advokáta spadl do schránky, a když jsem ho otevřela, zjistila jsem, že mi odkázala pět set liber ročně do konce mého života. Přiznávám, že z těch dvou věcí – volebního práva a peněz –, byly peníze mnohem důležitější. Předtím jsem se živila tím, že jsem si občas vyžebřovala práci v novinách, psala tu o výstavě oslíků, tu o nějaké svatbě; pár liber jsem si také vydělala tím, že jsem nadepisovala obálky, četla starým dámám, vyráběla umělé květiny, vyučovala malé děti ve školce abecedě. To byla hlavní zaměstnání nabízená ženám před rokem 1918. Nemusím, myslím, popisovat obtížnost té práce, neboť možná znáte ženy, které ji dělaly; ani obtíže s tím, jak se živit z takto vydělaných peněz, neboť jste to třeba zkusily. Ale to, co mi stále připadá jako ještě horší újma, byl jed strachu a hořkosti, které ty dny ve mně zplodily. Zprvu člověk stále musel dělat práci, kterou si nepřál dělat, a dělat ji jako otrok. Musel přitom lichotit a podlézat, třeba ne nutně vždycky, ale zdálo se to nezbytné, neboť to, co bylo v sázce, bylo příliš vážné, abyste mohly riskovat. A pak tu bylo pomýšlení na talent – třeba malý, ale drahý pro toho, komu patřil –, který skrývat bylo pro mne jako smrt a jenž měl zahynout a s ním i mé Já, moje duše, to vše začalo jako rez užírat jarní květ a ničit strom v samém vnitřku. Avšak, jak jsem řekla, teta zemřela; a kdykoli měním desetišilinkovou bankovku, trochu té rzi a koroze se obrousí, strach a trpkost mě opouštějí. Je to vskutku obdivuhodné, říkala jsem si, když jsem vracela stříbrné mince do peněženky, jakou změnu nálady způsobí stálý příjem ve srovnání s těmi trpkými dny. Není síla na světě, která by mi mohla těch pět set liber vzít. Jídlo, bydlení a šatstvo jsou mé už navždy. Zmizí tudíž nejen úsilí a dřina, ale také nenávisť a trpkost. Nemusím nenávidět žádného muže – nemůže mi ublížit. Nemusím žádnému muži lichotit – nemá mi co dát. Zjistila jsem tedy, že nepozorovatelně přijímám nový postoj k druhé polovině lidského plemene. Je směšné obviňovat jakoukoli třídu či pohlaví jako celek. Velké ma-

sy lidí nikdy nejsou odpovědné za to, co činí. Pohánějí je instinkty, kterými nevládnou. A oni také – ti patriarchové či profesori měli nekonečné obtíže, hrozné nevýhody, s kterými se museli potýkat. Jejich výchova byla v některých ohledech stejně tak chybná jako ta moje. Zplodila v nich stejně velké nedostatky. Pravda, měli peníze a moc, ale jen za cenu toho, že ve své hrudi skrývali orla, supu, který jim věčně rval játra z těla a cloumal plícemi – ten instinkt vlastnit, žízeň po zisku, které je pohánějí k tomu, aby věčně prahli po statcích a majetku jiných lidí; aby vytvářeli hranice a vymýšleli vlajky, bitevní lodě a otravné plyny; aby obětovali životy své a svých dětí. Projděte Admirálským obloukem (právě jsem došla k té pamětihodnosti) nebo nějakým jiným místem věnovaným trofejím a dělům a zamyslete se nad tím, jaká sláva se tu opěvuje. Nebo se dívejte, jak v jarním slunci makléř či slavný advokát vstupují někam do budovy, aby vydělali peníze, a ještě další peníze, když pět set liber ročně udrží člověka naživu a na slunci. Uvědomila jsem si, jak nebezpečné jsou tyto instinkty. Plodí je určité životní podmínky, nedostatek civilizace, říkala jsem si, když jsem pohlížela na vévodu z Cambridge, a zvláště na ta péra na jeho šikmo posazeném klobouku, jimž se asi málokdy dostalo tak upřeného pohledu. A když jsem si uvědomila tyto jejich nevýhody, strach a zatrpklost se postupně měnily na soucit a toleranci; a pak asi za rok či dva zmizel soucit i tolerance a dostavilo se to největší uvolnění – svoboda myslet na věci samy o sobě. Například tamhleto budova – líbí se mi, nebo ne? Je ten obraz krásný, nebo ne? Je to podle mého názoru dobrá, nebo špatná kniha? Vlastně mi dědictví po tetě odhalilo oblohu a místo velké a impozantní postavy pána, již mi Milton doporučoval k věčnému uctívání, se objevil pohled na otevřené nebe.

Jak jsem tak přemýšlela a spekulovala, došla jsem zpět ke svému domu u řeky. Lamy se rozsvěcely a Londýn prošel od rána nepopsatelnou změnou. Jako by ta velká mašinerie po celodenní dřině vyrobila s naší pomocí pár metrů čehosi vzrušujícího a krásného – ohnivou látku blyškající rudýma očima, hnědavého netvora, burácejícího horkým dechem. Dokonce i větrem jako by cosi zmítalo jako vlajkou, když bičoval domy a rachotil vývěsními štíty.

V mé uličce však vládla domácí atmosféra. Natěrač domů slézal ze žebříku; chůva opatrně vezla děcko v kočárku zpátky domů na svačinu; uhlíř skládal prázdné pytle od uhlí na sebe; žena, které patří zelinářství, sčítala denní tržbu rukama v červených palčákách. Ale já jsem se natolik pohroužila do problému, který jste naložily na má bedra, že jsem nebyla s to vidět

tyhle obvyklé výjevy, aniž jsem je vztahovala k tomu jedinému středu. Pomyslela jsem si, o kolik je těžší dnes, než mohlo být i před pouhými sto lety, říci, které z těchto zaměstnání stojí výš nebo je potřebnější. Je lepší být uhlířem, nebo chůvou; má uklízečka, která vychovala osm dětí, menší cenu než právník, jenž vydělal sto tisíc liber? Je zbytečné klást takové otázky, protože na ně nikdo nemůže dát odpověď. Nejenže relativní hodnoty uklízeček a právníků stoupají a klesají co desetiletí, ale nemáme ani metr, kterým bychom mohli změřit, jak na tom jsou právě teď. Bylo ode mě bláhové chtít po profesorovi, aby mi ve svém pojednání o ženách poskytl „nepopíratelné důkazy“ toho či onoho. I kdyby člověk mohl stanovit momentální hodnotu toho či onoho nadání, ty hodnoty se změní; za dobu jednoho století se patrně změní naprosto. Navíc za sto let, říkala jsem si, když jsem došla k vlastnímu prahu, ženy přestanou být ochraňovaným pohlavím. Logicky se budou podílet na všech činnostech a úsilí, které jim kdysi byly odírány. Chůva bude nosit uhlí. Zelinářka bude řídit lokomotivu. Veškeré závěry podložené fakty odporovanými v dobách, kdy ženy byly ochraňovaným pohlavím, zmizí – jako například (na tomto místě propochodovala ulicí četa vojáků) to, že ženy, kněží a zahradníci žijí déle než jiní lidé. Když jim odejmete ochranu, vystavíte je stejným výkonům a činnostem, uděláte z nich vojáky, námořníky, strojuvůdce a dokaře, nebudou snad pak ženy umírat o tolik mladší, o tolik rychleji než muži, že člověk řekne „Dneska jsem viděl ženu“, tak jako říkával: „Viděl jsem letadlo“? Může se stát cokoliv, až ženství přestane být chráněným zaměstnáním, pomyslela jsem si, když jsem otvírala dveře. Ale jaký význam má tohle všechno pro téma mé přednášky ‚Ženy a beletrie‘, ptala jsem se, když jsem vcházela dovnitř.

VLASTNÍ POKOJ

VIRGINIA WOOLF

(1929)

A Room of One's Own,
přeložila Kateřina Hilská